

SOCIOLOGISK FORSKNING, nr 2, 1969, s. 151- 153.

RECENSIONER

TORE NORDENSTAM: Sudanese Ethics.

Almqvist & Wiksell. Uppsala 1968. 15:- .

För ett par tusen år sedan betecknades allt mänskligt vetande som 'filosofi'; sedan dess har hela raden av specialvetenskaper emanciperats ur detta ämne. Till de sista i raden hör sociologi. Man kan spekulera i att emancipationsordningen inte har varit godtycklig, utan att ju fler i någon vag mening 'filosofiska' inslag som har funnits i en disciplin, desto senare har denna emancipation kommit.

Å andra sidan kom sociologins utbrytning att kännetecknas av en reaktion mot en tidigare m. e. m. metafysisk 'samhällsfilosofi' och av en ofta naiv strävan mot mera vetenskapliga metoder; och det har tagit lång tid för sociologin att hämta sig från den operationalistiska baksmällan efter de tidigare spekulativa utsvävningarna.

Ett av de områden där sociologin och filosofin har kommit att glida olyckligt långt ifrån varandra är etiken. Den filosofiska disciplinen etik har i allt högre grad kommit att bli så gott som enbart metaetik: studiet av de etiska system andra filosofer ställt upp. Detta studium har antingen kommit att bli uteslutande logiskt-semantiskt och syftat till att rekonstruera olika etiska system i deduktiva modeller; eller också har det blivit språkanalys av det, ofta uppslagsrik, men också ofta utslag av akademisk språklig introspektion.

När sociologer och socialantropologer å andra sidan sysslat med etik, har studiet ofta kommit att bli atomistiskt. Man har tagit specifika etiska föreställningar som beroende variabler, och sedan försökt leta upp olika oberoende variabler som har kunnat förklara de beroende; eller man har anlagt ett funktionalistiskt betraktelsesätt och i den meningen försökt förklara dem.

Mera raffinerade forskare har försökt knyta samman kluster av föreställningar genom faktoranalys och andra extensionella metoder, och på så sätt fått fram skalor för personlighetstyper. Andra har haft mera av ett makroperspektiv och försökt få fram typologier, mönstervariabler, för att beskriva värdeorienteringar inom hela kulturer, och insisterat på att hyggliga typologier måste föregå vidare teoribildning.

Vad som har saknats i alla dessa studier har i allmänhet varit common sense. Låt mig genast här utlägga att jag inte avser att använda detta ord i en värdeladdad bemärkelse; jag har närmast i tankarna Schutz' distinktion mellan teoretisk beskrivning, en som ö. h. t. inte skulle förstås av föremålet för beskrivningen, och common sense beskrivning, en som skulle förstås och accepteras (eller förkastas) av föremålet. M. a. o., ett forskningsprogram som både i filosofi och sociologi i stort sett har lyst med sin frånvaro har varit det att ge relativt osofistikerade beskrivningar av allmänt utbredda och omfattade etiska system.

Allt detta har behövt sägas för att ge en bakgrund till varför jag upplever Nordenstams bok om sudanesisk etik som efterlängtd och värdefull; den sätter nämligen igång med just detta forskningsprogram.

Boken består av tre delar: i den första har författaren en ingående diskussion av den deskriptiva etikens metodologi, och i den andra använder han denna för att få ett grepp om de traditionella sudanesiska dygdernas etik, som den presenteras i de intervjuer med sudanesiska studenter, vilka återges i den tredje delen.

Särskilt den första delen borde vara en värdefull läsning både för filosofer och sociologer. Efter en diskussion om de villkor som en programmatisk definition bör uppfylla ger han den aristoteliskt inspirerade definitionen att etik är studiet av det goda livet: en individs etik består alltså av alla de ideal, normer, uppfattningar om rätt och orätt, gott och dåligt, o. s. v., som sammantagna utgör hans ideal för det goda livet.

Den typ av studie som författaren gör kallar han morfologisk och synkronisk; dvs. den avser att ge en systematisk överblick över hur ett visst moraliskt system ser ut vid en viss tidpunkt. Däremot tar han inte upp relationerna mellan det moraliska systemet och andra system, ej heller avser han att utforska hur effektivt detta moraliska system är, i vilken utsträckning det faktiskt efterlevs av informatörerna eller i samhället i allmänhet. På denna punkt intar han samma ståndpunkt som Parsons: dessa studier är givetvis oundgängliga för att kunna se det moraliska systemet i ett vidare sammanhang, men måste föregås av en ordentligt genomarbetad morfologi, som kan bilda en deskriptiv bas för dem.

Författaren har särskilt koncentrerat sig på dygdernas etik, och även på denna punkt gör han en värdefull begreppsutredning och inför värdefulla distinktioner, bl. a. med det syftet att undvika en eurocentrisk uppfattning. Jag skall här inte gå in på att beskriva resultaten av hans undersökning, utan nöjer mig med några anteckningar om den använda metoden.

En inbiten hårddatasociolog skulle säkert finna sin första angreppspunkt i att $N = 3$. Nordenstam har gjort bandade intervjuer på engelska med tre av sina studenter under sin tid som filosofilärare

vid universitet i Khartoum; sammanlagt har dessa intervjuer varat ungefär tio och en halv timme. I stället för intervjuer kunde man här ha sagt diskussioner, där författaren har hållit sig till den frågandes roll. Vi får en viss bakgrundsinformation om informatörerna i presentationen av dem och givetvis i intervjuerna. Författaren argumenterar för att det är plausibelt att man har ett uniformt moraliskt system i norra Sudan, och för att dessa studenter är representativa för det, genom att hänvisa till spridda anteckningar och genom att jämföra informatörernas utsagor med essäer som de själva och åtskilliga andra studenter har skrivit. Eftersom författaren nöjer sig med termen ”plausibelt” finns det ingen anledning att gå närmare in på metodkritik här. Vare det nog med att påpeka en bakgrundsinformation som saknas, och som skulle ha varit av stort värde: Vad är det för undervisning som författaren har gett sina filosofistudenter, vad är det för litteratur de har läst o.s.v. M.a.o., i vilken utsträckning är dessa studenter lärda att använda vilket tankeschema i sina diskussioner?

Författaren karakteriserar sin bok som en explorativ studie. Det är att hoppas att den inte liksom så många andra explorativa studier förblir explorativ, utan att vidare forskning kan komma att baseras på den, både vad gäller sudanesisk och svensk etik.

Håkan Wiberg